

Eettisen keskustelun muutokset

Timo Eskola

Etiikasta ja ihmisten arkimoraalista käytävä keskustelu on saanut viime aikoina voimakkaita piirteitä. Raamatun ja kirkon näkemyksistä etäännyvä yhteiskunta tuntuu hakeutuvan konfliktiin monissa näkemyksiä koskevissa asioissa. Etiikan pohdinnassa on muutenkin tapahtunut monia muutoksia. Mistä siis on kyse?

Varhaisemmassa moraaliteoriassa pohdittiin yleensä sitä, minkälainen arvo olisi luovuttamaton. Sillä perusteella haettiin yhteisiä normeja. Velvollisuus ja vastuu olivat keskeisiä käsitteitä, koska eettinen pohdinta perustui vielä varsin pitkään Raamattuun tai ainakin sen vaikutukseen.

Vähitellen alkoi kuitenkin liike kohdistaa ihmistä itseään. Yleistä hyötyä hakeva ”utilitarismi” liittyi valistuksen ihanteisiin ja teollisen vallankumouksen synnyttämään hyötyajatteluun. Moni teoria alkoi painottaa normien sijasta yksilön oikeuksia. Toisinaan hyvän tilalle tuli mielihyvä.

Joskus hyvän hakeminen kanavoitui puolestaan hyveiden pohdintaan – toisin sanoen ihmisen ominaisuuksien arvioimiseen. ”Minkälainen olisi hyveellinen ihminen?” Lopulta postmodernina aikana eettinen keskustelu siirtyi lähes kokonaan omaan kokemusmaailmaan.

Kun kristillinen etiikka tuo tänä päivänä oman lisänsä moraalikeskusteluun, sen yhtenä tehtävänä on palauttaa keskustelua ihmisen sisäisistä arvoista ja kokemuksista kohti yhteisöä ja vastuullisuutta.

”Uhrin” todellisuuden tulee olla kaikille moraalipohdinnoille fakta. Vaikka muut keskustelijat eivät enää hyväksyisi luomisajatusta, heidän on kuitenkin välttämättömästi ottaa kantaa vaatimukseen yksilön vastuusta suhteessa lähimmäiseen. Väärää käyttäytymistä on rajoitettava lähimmäisen tähden, vaikka yksilö kokisi kaikenlaiset rajoitukset omia tunteitaan loukkaaviksi.

Löytyykö yhteistä säveltä?

Ensimmäiseksi on todettava, että eettinen keskustelu tällaisena jälkikristillisenä aikana on usein lähes mahdotonta. Ihmiset eivät ole valmistautuneet perustelemaan kantojaan eivätkä käymään keskustelua periaatteiden törmäämisen kysymyksistä. Monet näkemykset eivät myöskään ole kovinkaan jäsenyntyneitä. Siksi keskustelu on sekavaa ja tunteiden ohjaamaa.

Toiseksi on ilmeistä, että yhteisiin periaatteisiin ja normeihin ei yhteiskunnassa enää päästä. Kristillisen yhtenäiskulttuurin aika on peruuttamattomasti ohi. Käytännössä lienee niin, että niin kutsuttu ”keskusteleva etiikka” on yhteiskunnan ainoa mahdollisuus. Voimme korkeintaan pyrkiä jonkilaisen sopimuksen laatimiseen. Jälkikristillisen suomalaisen yhteiskunnan eettisten normien laatiminen (lainsäädäntä, koululaitos jne.) on demokraattisen neuvottelun tulos – ei Raamatun totuuteen perustuva tulos.

Postmodernina aikana kyse on myös vallasta ja valtataistelusta. Kuten Lyotard asian aikanaan kuolemattomasti sanoi,

Kuva: Hilpi Jenu

Kristitylle ominaislaatuinen arvopohja nousee Raamatusta. Kristitylle hyvän tahdon ja hyvän tekemisen perustana on aina jollain tavalla Jumalan oma rakkaus.

nyt taistellaan tiedon määritelmistä. Politisoitunut moraalikeskustelu johtaa poliittiseen taisteluun siitä, kenen näkemysten ehdoilla kaikkia suomalaisia ohjaavia lakeja säädetään. Kirkko on joutunut toteamaan tämän, kun marginaaliryhmät painostavat kirkkoa tekemään päätöksiä niiden ehdoilla. Valtakysymyksessä erikoiseksi piirteeksi on noussut se, että postmodernin kulttuuri-ideologian suuri vaikutus mediassa on antanut marginaaliryhmille painoarvoaan moninkertaisesti suuremman aseman yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Arvokonflikti

Aikamme polttavissa moraalikiistoissa eettinen pohdinta ei ole yksinkertaista myöskään siksi, että aiheet eivät enää ole yksiulotteisia oikean ja väärän käyttäytymisen ongelmia. Sen sijaan monia ongelmia kuvataan arvokonfliktina: vastakkain ovat kaksi keskenään ristiriidassa olevaa arvoa. Yhteiskunnassa ja miksei myös kirkossa joudutaan tarkastelemaan asiaa, jossa etenkin marginaalissa elävät vaativat itselleen tiettyjä oikeuksia perinteisen oikeustajun vastaisesti. Silloin ei voida arvioida pelkästään arvomaailmaa, vaan myös sitä, miten erilaisia näkemyksiä yhteiskunta (tai kirkko) sietää.

Lisäksi on huomattava, että kirkko ja

yhteiskunta ovat tässä aiheessa jossain määrin eri foorumeita. Kirkoilla on tunnustuksensa ja aatteellis-uskonnolliset sitoumuksensa, kun taas yhteiskunta toimii demokratian ehdoilla. Tästä seuraa vielä uusi vaikeus. Tietyissä kysymyksissä maamme kirkkokunnat ovat jo nyt ajautuneet jännitteeseen joidenkin eduskunnan hyväksymien, moraalialia koskevien asioiden kanssa.

Sovittelun vaikeudesta

Näiden esimerkkien tarkoituksena on osoittaa, että kristitty ihminen ei useinkaan pääse joustavaan, demokraattiseen lopputulokseen moraalista käymällä arvokeskustelua vain järkiperustein ja luonnonoikeudellisia ihanteita seuraten. Eettisessä keskustelussa elämme arvokonfliktin aikaa, emme näkemysten kohtaamisen aikaa. Sen tähden keskustelijoiden on hyvä harjaantua tuntemaan erilaisia perustelutapoja ja eettisiä teorioita. Silloin he voivat pyrkiä keskustelussa tarttumaan tunneperäisten väitteiden takana olevaan arvopohjaan ja synnyttämään keskustelua erilaisten perusteiden pätevydestä. Kun etiikan tehtävänä on kehittää normeja, joiden avulla rajataan tietynlaisia ihmisen käyttäytymistä, keskustelussa tulee pyrkiä jäsentämään tarkasti, miksi rajoittamista tehdään tai jätetään tekemättä.